

Screening en diagnose van arbeidsgehandicapten: een taak voor de lokale werkwinkel?

Samoy E. & Sannen L. (2002), *Screening en diagnose van arbeidsgehandicapten: instrumentarium en praktijk*, HIVA, K.U.Leuven, 101 p.¹

Dit onderzoek, uitgevoerd in de tweede helft van 2000, inventariseerde de op dat moment gangbare praktijk in Vlaanderen inzake screening en diagnose van arbeidsgehandicapten. Arbeidsgehandicapten zijn in enge zin personen met een handicap die als dusdanig door het Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap erkend zijn. In ruime zin zijn dit alle personen die speciale problemen (lichamelijk, sociaal of psychisch) ondervinden om zich in het arbeidsproces in te schakelen.

Sedert enkele jaren bestaat in Vlaanderen een systeem van trajectbegeleiding waarbinnen deze groep een plaats krijgt. Een belangrijke schakel daarin is de screening en diagnosestelling, d.w.z. het proces waarbij nagegaan wordt of iemand 'arbeidsgehandicapt' is en wat dit inhoudt voor zijn/haar traject naar werk. We gingen na welke instrumenten hiervoor worden gebruikt (of kunnen worden gebruikt) en welke organisaties bij de diagnose betrokken zijn.

In een tweede luik werd gefocust op een nieuwe ontwikkeling in het werkveld: de oprichting van Lokale Werkwinkels. Er werd gepoogd via gesprekken met bevoorrechte getuigen de mogelijke gevolgen van deze herstructurering voor de screening, diagnose en trajectbegeleiding van arbeidsgehandicapten in te schatten.

Onderscheid tussen 'ruwe' screening en diagnosestelling

Er is een duidelijk onderscheid tussen de eerste 'ruwe' screening en de meer diepgaande *diagnosestelling*.

Ruwe screening

In het concept van de Lokale Werkwinkel worden twee functies gebundeld. De eerste functie is het aanbieden van een *geïntegreerde dienstverlening* als recht voor alle werkzoekenden (en werkgevers). De tweede functie bestaat er in om impulsen te geven aan een *nieuwe diensteneconomie op lokaal niveau*. Screening maakt deel uit van de eerste functie. Meer bepaald is het de bedoeling dat in de Lokale Werkwinkel aan de hand van een eerste 'ruwe' screening wordt nagegaan of een werkzoekende al dan niet nood heeft aan een intensieve begeleiding naar de arbeidsmarkt onder de vorm van een arbeidstraject en zo ja: of dit traject het best wordt aangeboden door de VDAB

dan wel door het ATB-circuit² of eventuele derdenorganisaties (bv. diverse private opleidings- of werkervaringsinitiatieven). Het doel van de screening in de Lokale Werkwinkel moet dan ook zijn om de werkzoekende zo snel mogelijk naar de geschikte dienstverlening door te verwijzen, waarna eventueel een arbeidstraject wordt opgestart.

Dit vergt enerzijds een *objectief screeningsinstrument* dat door iedere consulent basisdienstverlening in de Werkwinkel op een uniforme manier wordt gehanteerd, mede om te verzekeren dat iedere werkzoekende op gelijke gronden wordt beoordeeld. Anderzijds vergt een adequaat gebruik van een dergelijk screeningsinstrument een *goed inschattingsvermogen* van de consulent.

Diagnosestelling

De instrumenten die in het rapport worden beschreven, houden verband met de concrete *diagnosestelling* als basis voor de trajectbepaling. Met deze instrumenten wordt nagegaan welke mogelijkheden en beperkingen een persoon heeft, op basis waarvan een arbeidsmarkttraject kan worden uitgetekend.

Er zijn in de eerste plaats *enkelvoudige instrumenten*, die zich op de vraagzijde (de jobvereisten) of de aanbodzijde (de capaciteiten of de beperkingen van de werkzoekende) richten. Voorbeelden zijn beroeps- of functieprofielen, IQ-metingen, etc. Daarnaast zijn er *duale instrumenten*. Deze trachten de capaciteiten van de arbeidsgehandicapte in te schatten in relatie tot de specifieke jobvereisten. De instrumenten variëren van het afnemen van testen tot het gebruik van 'werksimulators'. Om tot een goede 'matching' van vraag en aanbod te komen, zijn duale methoden aan te bevelen.

Het initiële screeningsinstrument ARI (ArbeidsmarktRijpheidsInstrument) dat voor de screening in de Lokale Werkwinkel wordt uitgewerkt, is in zekere zin te beschouwen als een duaal instrument, vermits enerzijds – zij het eerder oppervlakkig – vertrokken wordt van de jobaspiratie van de werkzoekende en de hiervoor noodzakelijke diploma's, attesten en ervaring. Anderzijds is het de bedoeling om op termijn aan deze jobaspiratie automatisch bepaalde openstaande vacatures te koppelen. Een verdere verfijning van het kader van de Werkwinkel dringt zich evenwel op.

Suggesties voor een verfijning van het kader van de Werkwinkel...

... met ruimte voor lokale diversiteit

Op basis van de gevoerde gesprekken stellen we vast dat de functie van de geïntegreerde basisdienstverlening in de praktijk op verschillende manieren wordt ingevuld. Sommigen menen dat de Werkwinkel voornamelijk een *eerstelijnsfunctie* moet vervullen, waarna werkzoekenden worden doorverwezen naar een dienst die zorgt voor de verdere begeleiding of diagnose. Anderen definiëren de opzet van de Werkwinkel *ruimer*: ook gespecialiseerde diagnose, trajectbepaling en -begeleiding worden als een wezenlijk onderdeel van de Werkwinkel beschouwd.

Deze *lokale verscheidenheid* houdt verband met het feit dat op het moment van de bevraging de oprichting van de Werkwinkels deel uitmaakt van een kaderovereenkomst die een aantal vrijheidsgraden toelaat. Dit neemt echter niet weg dat – in het bijzonder ten aanzien van de ATB-diensten – het *kader* omtrent hun inbedding in de Werkwinkels *verder verfijnd* zou moeten worden, zowel inzake *financiële afspraken* als omtrent de *inhoudelijke invulling* en in het bijzonder de *afstemming* van de werkzaamheden tussen de betrokken actoren.

... met duidelijke doorverwijzingscriteria

Het is tevens van belang dat de *objectiviteit* van de trajectallocatie en doorverwijzing wordt *bewaakt*. Dit impliceert dat op Vlaams niveau wordt uitgeklaard op basis van welke kenmerken een werkzoekende naar een bepaalde instantie (VDAB, ATB, derden) wordt doorverwezen om verder te worden begeleid. Schema 1 laat zien hoe, bij de afronding van dit onderzoek (december 2000), het doorverwijzingsmodel voor arbeidsgehandicapten eruit zag *zonder* een positieve beslissing van de PEC.³

... en met duidelijke beleidskeuzes

Bovenstaande elementen vergen duidelijke *beleidskeuzes* van de Vlaamse overheid. Moet de VDAB zich al dan niet bezig houden met de inten-

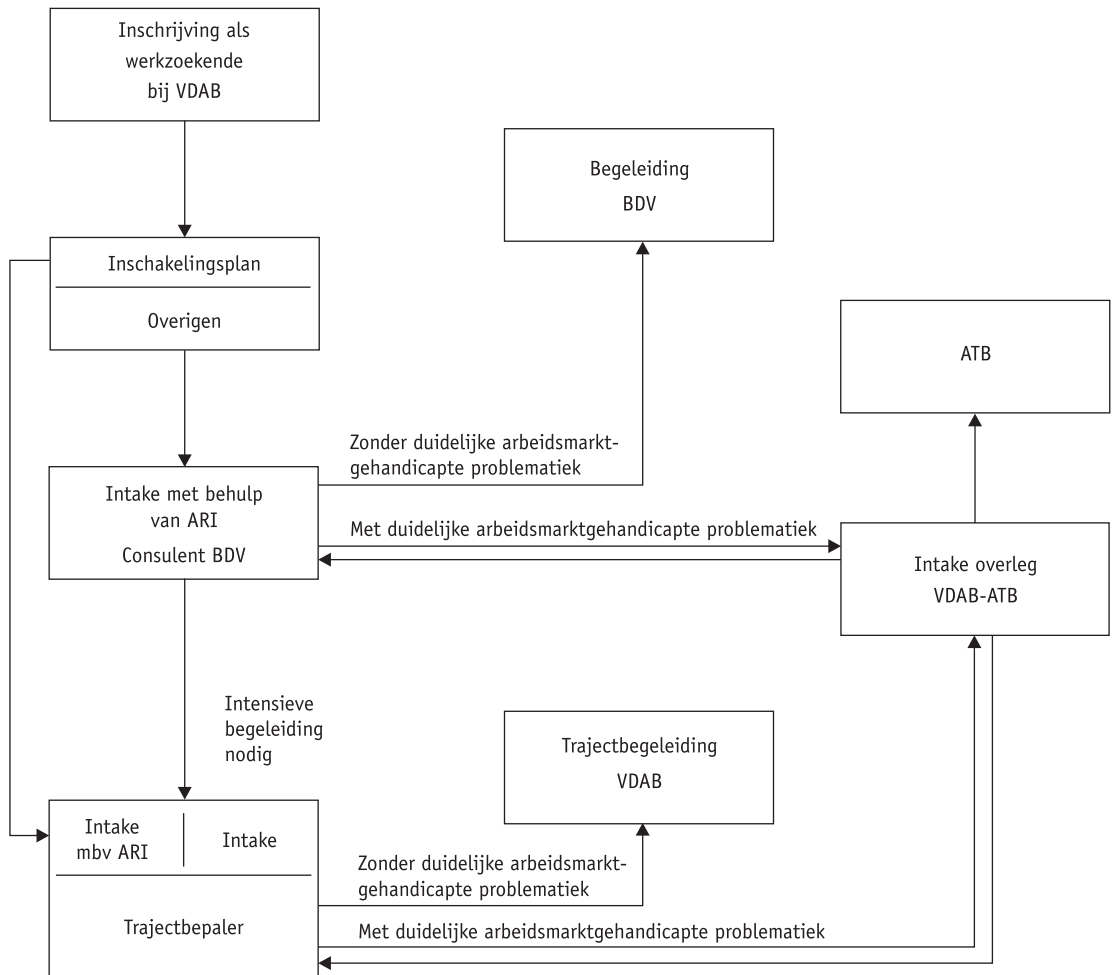
sieve begeleiding van personen met een arbeids-handicap? Worden de consultatiebureaus automa-tisch ingeschakeld voor de meer gespecialiseerde screening? Zo ja: hoe wordt dit gefinancierd? Dien-nen de ATB-diensten te worden ondergebracht in de Werkwinkels of wordt dit aan de lokale situatie overgelaten? Hoe ver moet de dienstverlening in de Lokale Werkwinkel gaan? In het rapport worden hierrond een aantal suggesties gedaan.

Noodzakelijke randvoorwaarden

Naast het belang van een kaderverfijning dient een aantal randvoorwaarden vervuld te zijn opdat de dienstverlening in de Lokale Werkwinkel, in het bijzonder t.a.v. personen met een arbeidshandicap, vlot zou verlopen.

Schema 1.

Model samenwerking ATB-VDAB binnen de Lokale Werkwinkels voor wat betreft arbeidsmarktgehandicapten zonder PEC-beslissing.

* (situatie december 2000)

Competente consulenten

Zo verwijzen we in het rapport meermaals op de grote verantwoordelijkheid van de consulent basisdienstverlening t.a.v. de werkzoekenden. Het gericht kunnen doorverwijzen, vergt een belangrijke *professionele competentie* van de consulent inzake het inschatten van de arbeidsproblematiek van de werkzoekende. In het bijzonder voor personen met een (arbeids)handicap is dit vaak niet evident, wat een goede vorming van de consulenten noodzakelijk maakt, naast het kunnen beschikken over een gebruiksvriendelijk en objectief instrument voor de 'ruwe' screening.

Oppassen voor 'watervalsysteem'

We volgen het uitgangspunt van de VDAB om werkzoekenden – inclusief personen met een arbeidshandicap – in de mate van het mogelijke via het reguliere VDAB-circuit in te schakelen in de arbeidsmarkt. Dit streven naar een zogenaamd 'inclusief beleid' mag echter niet leiden tot een 'watervalsysteem' waarbij eerst alle reguliere mogelijkheden worden doorlopen, alvorens de arbeidsgehandicapte uiteindelijk, na een hele reeks mislukkingen en vaak sterk gedemotiveerd, in het alternatieve ATB-circuit terecht komt. Van in het begin moet de werkzoekende een *haalbaar traject-op-maat* worden aangeboden. Dit veronderstelt een goede samenwerking tussen de verschillende trajectpartners, evenals een diepgaande screening in geval van twijfel.

De werkzoekende centraal

Hoewel de werkzoekende in de Werkwinkel centraal dient te staan, kunnen organisatiebelangen doorwegen op het belang van de cliënt. De Vlaamse overheid heeft hierin een bewakingsfunctie waarbij rechter-partij situaties moeten vermeden worden. Zo kan het feit dat de VDAB, naast regisseur van de geïntegreerde basisdienstverlening, tevens uitvoerende actor is inzake opleiding, begeleiding en bemiddeling van werkzoekenden aanleiding geven tot belangenvermenging. Een objectief screenings- en doorverwijzingsinstrument is in dit verband – opnieuw – een belangrijke voorwaarde.

Als (organisatie-) culturen botsen...

Het is niet ondenkbaar dat het samenbrengen van verschillende organisatieculturen in de Lokale Werkwinkel in het begin wrijvingen kan geven. Dit zal enige afstemming vergen, mede in functie van een vlotte en laagdrempelige dienstverlening naar het cliënteel. Zo zal onder meer voor discrepanties inzake verloning, aantal vakantiedagen, werkuren, etc. een oplossing moeten gezocht worden.

Werkgevers, geef werk!

Om arbeidsgehandicapten daadwerkelijk een kans te geven op de arbeidsmarkt, zal echter ook moeten geïnvesteerd worden in het *sensibiliseren van werkgevers*. De beste motivatie voor een werkzoekende om een – vaak moeizaam – traject naar werk af te leggen (evenals voor de begeleiders die er bij betrokken zijn) is immers dat er op het einde van het traject ook een job ter beschikking staat...

Leen Sannen

HIVA

K.U.Leuven

Noten

1. Dit rapport kan besteld worden bij Liesbeth Villa, E. Van Evenstraat 2E, 3000 Leuven, tel. 016-32.33.32, fax 016-32.33.44, e-mail Liesbeth.Villa@hiva.kuleuven.ac.be, of via de HIVA-website: www.kuleuven.ac.be/hiva.
2. ATB = Arbeidstrajectbegeleiding. Het gaat om een gespecialiseerde en intensieve vorm van begeleiding naar de arbeidsmarkt voor personen die niet in het (reguliere) VDAB-circuit kunnen ingeschakeld worden.
3. PEC: De multidisciplinair samengestelde Provinciale Evaluatie Commissie die autonoom de aanvragen tot inschrijving bij het Vlaams Fonds en het verkrijgen van bijstand tot sociale integratie onderzoekt en beslist of de persoon inschrijfbaar is en de vraag om bijstand terecht is.